

l'acc. material 'punt distant lluminós' — «hi veiem tot de *llumenetes* enceses», «es veien unes *llums* o *uns llums* en el fons de la vall», i frases citades supra. Concretant: *llum de teia* per al fester o fanal de graella, en els Pirineus (Tor, 1932); *un llum d'oli*, des d'allà (Esterri de Cardós, 1934) fins al cat. central i més enllà, més usual que *gresol* (mentre que els val. diuen més aviat *gresol* amb aquest valor, Renat, «El Camí», 14-iv-1934). El femení, amb tal caràcter, resta popular quasi només en les combinacions estereotipades com *cuca de llum* 'lluerna'; mall. *pendre llum* 'pendre exemple d'algú, de quelcom' (*preniu llum de Na Pintora!*), que en el fons és ja en la frase que he citat del § 362 del *Llibre de les Dones*; val. *anar a pescar a la llum* 'a la lluernà' (Alfàs, 1963).

DERIV.: Els antics, en aquest mot, romanen molt fidels, tant (cf. *nom*) o més que en les altres (*costum*, *llegum*, *aram* etc.) a la norma de reincorporar-li, en els derivats, l'element intermedi *-en-* de LUMEN, que apareix eliminat, en la paraula primitiva. *Llumeneta* [Belvitges 'foc de Sant Telm', 'cuca de llum'; Lab. 1840 altres accs.] fins a l'Alt Pallars, on *llumenètes* (Esterri de C.) o *-menètes* (Tor, 1932-4) són els 'focs fatus del cementiri' i les cuques de llum.

Llumener ['llum de ganxo o de tea', 1380]: «tota ferramenta de ferro o acer --- bromadores, *lumaners*, giradores, loques, brides, frens», doc. Drass. 1481 [*Consolat*, ed. Moliné, p. 233]; «VAXELLA DE LA CUYNA: cetrill --- cresol o *llumaner*: *lychnus*; *antorchera* de terra: lucerna; *cresol* o *canalobre* que penja ---», O Pou (*ThPu.*, 227). És el llum d'oli no sols en els Pirineus, a Vall Ferrera, Cardós (*llumenè*, 1932-4) i Vall d'Àneu (Pol, 21), sinó en moltes comarques del Princ. i de les Illes (fins a Eiv.: PzCabr.).

Per altra banda, en el País Valencià i en el Mataranya designa els «festers», o comparses que prenen part en les grans funcions religioses i desfilades populars de les festes anyals (crec que és el sign. en les cites de Carles Salvador i altres, que *AlcM* dona, amb malentès, en les accs. §§ 3 i 5): cosa que es deu explicar etimològicament perquè, en tals dies, estaven encarregats de les llànties dels santuaris i esglésies: «en Santa Maria de la Horta, Caspe --- en el año 1646 cobraban los *lumineros* de esta ermita 1212 sueldos de censos»; «a la Torre del Comte els vells funcionaris municipals s'enumeren com «jurado, almutazaf, bacinero, *luminero*, consejero o guarda» (*BolHiGeogrB. Arag.* III, 67, 156). En els protocols municipals de la Torre de les Maçanes, on són famoses les antigues desfilades de Moros i Cristians no menys que a Alcoi, etc., prenc nota que els «20 *festeros* de San Gregorio» (que m'expliquen en català com *elz llumeners*) són individus que, aquell dia i d'altres, ajuden al culte (1963); i no altrament ho anoto a Benimuslem (1962) i a Bogairent, on també ho diuen de les *filades* i altres festes tradicionals, així o bé amb *-o*, variant que ha quedat com a nom del «Maset del *llumenéro*», al mig del terme (1963).

*Llumenaires 'els qui fabricaven llums de ferro batut a Solsona, segons Careta Vidal (*Dicc. Barbarismes*,

p. 229), que ho proposa per bandejar el gallicisme *lampista* (cosa que no trobà gaire eco, fora del Dicc. de Bulbena).

Llumenera [1493; Lacav.]. 'gran llum d'oli, sovint de llautó i d'uns quants becs' (com la pintada a *La Llumenera*, revista dels catalans de Nova York que s'hi publicà en els anys 1910-30); d'ús més o menys general en tot el domini lingüístic (eiv.: PzCabr. «velón»); però a l'Alt Pallars i Ribag. és la teiera o fester usat dins les cabanes i cases, i abans a les cantonades; a Tor encara hi havia memòria de quan n'hi havia en els carrers (1932); fora d'allà, a tot Cardós i Vall Ferrera, és conegut com a engraelat que s'usà, dins les cases, fins a introduir-hi la il·luminació elèctrica (Farrera), a Esterri de C. i Àreu afegeixen que també es diu del gran llum d'oli o d'un canalobre (1933-4) i a la Vall de Boí (1953) és una post petita on es posen les teies enceses a les cabanes de pastors.

En forma mig acastellanada, a la Torre de les Maçanes, anomenen *llumbrera* un lloc de naixement d'aigua, o sigui un indret on han fet una trabolla d'aigües (una deu o un pou, cast. *alumbrar aguas*, «un manifest de *ayya*» m'expliquen); com la de *Pilotes*, on neix el riu dels Molins que, després de regar aquella vall, baixa cap a Xixona. *Llumenerada* [Lab. 1840]. *Llumeneret*.

Duplicat savi, provinent del ll. *luminare* 'gran focus de llum': del seu plural *luminaria* es prengué *lluminària*, *-àries* [-inàrie 1298, doc. cancelleresc, Finke, *Acta Ar.* III, 115], «hi hagué *lluminàries* en les tres nits de les festes en tota Barcelona», B. de Maldà (*Excurs.*, p. 157); abans s'havia usat una forma semipopular: «lo cardenal anava al ermita, e --- en la via per on passava havia una sgleya que un home pobre servia de *lumenària*, e on fahia cantar missa acabtant de les almoynes que hom li donava», Lluïll (*Blang.* II, 185.18); i en Muntaner (§§ 60, 84): «la *lumenària* si fo gran per tota Sicília». Pres del singular llatí *luminare*: *luminar* o *llumenar*, que algun poeta ha usat inspirant-se en poesia clàssica castellana (no admès *DFa.*); potser només digne d'acceptació en qualitat de terme arquitectònic: «lo cimbori és de hechura ochavada, treballat a la romana, ab *lluminars* en tot son voltant, delineades de colors les pedres, y la cúpula sobre, a manera de mitja-taronja», B. de Maldà (*Excursions*, p. 63). Si bé en menorquí pagesívol li donen el valor de 'llumeneta': «sa fosca 'ls agafà en es bosc de Binidunís: veren un *llumenaret*, i creent que seria es de ses cases d'un lloc, hi pigaren cap-dret; i allà, enmitj des bosc, hi trobaren una casa», Camps Merc. (*Folkl. Men.* II, 54).

Llumí, mot alguerès per als mistos, calc d'un mot regional sard-italià, parent de l'it. *lucìgnolo*, fr. *lumignon*, reto-rom. *limiegl*, resultant d'una alteració del greco-ll. *ellyphnium* 'bocinet de fusta usat per encendre foc',⁴ sota la influència del fr. *allumette* i els seus afins; el mot de l'Alguer no fou divulgat fins a la publicació d'una narració folklòrica algueresa en el BCEC (1907, 51; cf. BDC x, 137): «no tenia foc, y, trobant-se en butxaca apenes (< it. *appena* 'només') un *llumí*,